

Kadınların kurtuluşu ve sınıf:

Türkiye’de kadın hareketi üzerine eleştirel gözlemler

Işık Yüksel

İstanbul Çağlayan mitinginin ertesi günü, 30 Nisan 2007 tarihli *Hürriyet* gazetesinin 18. sayfası. Sayfanın tepesinde ortaya alt alta iki fotoğraf yerleştirilmiş. Fotoğrafların üzerine de iri dişi harflerle “Cumhuriyet’in yorgun savaşçıları” yazılmış. “Yorgun savaşçılar” Çağlayan mitinginin düzenleyicileri. Miting platformunda olan biteni izliyor, konuşuyorlar. Hepsi kadın. Her birinin fotoğrafının üzerine isimleri yazılmış. Ayten Alpman ve Gülriz Sururi sanatlarını icra etmek için oradalar. Esas düzenleyici olarak dört isim yazılmış: Profesör Türkan Saylan, Profesör Necla Arat, Nazan Moroğlu, Türkel Minibaş. İlk üçü kendine açıkça feminist diyen, kadın mücadelesi alanında epeyce çalışması bulunan insanlar. Saylan ve Arat, İstanbul Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi’nin üç kurucusundan ikisi. Nazan Moroğlu ise avukat, İstanbul Barosu Kadın Komisyonu’nun başkanlığını yapmış, şimdi İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği’nin koordinatörü. Kadın sorunları konusunda yayınları var. Dördüncü isim belki kendine “feminist” sıfatını takmıyordur, ama bazı feminist çevrelerle

yakından ilişkisi olduğu biliniyor.

Demek ki, Çağlayan mitinginin önderliği neredeyse kadınlardan, hatta **kendine feminist diyen kadınlardan** oluşuyor. *Hürriyet*'in mitingin ertesi günü birinci sayfada sürmanşetten "Çağlayan'da Kadın Devrimi" başlığını atmasının, *Radikal*'in ise yine sürmanşetten "Kadınların gücü" yazmasının bir nedeni meydanadaki kadın sayısının yüksekliğiye, bir nedeni de bu. Sadece bununla da kalmıyor. Mitingin ana konuşmacılarının üçü de kadın. Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (STKB) adına Necla Arat ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) adına Türkan Saylan'ın yanı sıra, Atatürkçü Düşünce Derneği adına başkan yardımcısı Nur Serter. Peki ne demişler bu feminist ağırlıklı kadın konuşmacılar mitingde? Necla Arat siyasal İslam karşıtı cephenin her zamanki yavelerini tekrarlamakla yetinmiş. Türkan Saylan genel olarak darbeciliğe karşı çıkmış, ama 27 Nisan muhtırasını desteklemiş. Önce "Türkiye'nin sorunlarının çözümünün darbeler olmadığını yaşayarak öğrendiklerini" belirtmiş, ardından eklemiş: 'Kuşkusuz ordu laik cumhuriyetin korunmasında hepimiz gibi taraf olarak vardır ve var olacaktır.' (*Hürriyet*, 30 Nisan 2007) 27 Nisan muhtırası henüz iki gün önce verilmişken, darbe karşıtı bir konuşmacı bu muhtıra konusunda suskun kalamaz. Ama ÇYDD başkanı suskun bile kalmamış. Muhtıraya açık destek vermiş. Saylan'ın kullandığı "taraf" kelimesi, TSK ile hükümet arasındaki bildiriler mücadelesinin kilit kelimesidir. TSK muhtırada laiklik konusunda taraf olduğunu söylemiş, hükümet ise kendisinin daha da fazla taraf olduğunu belirtmiş, Genelkurmay'ın başbakana bağlı olduğuna göre bağımsız bir taraf olamayacağını ima etmiştir. Saylan ise hükümete dönüp "hayır, TSK taraftır ve öyle kalacaktır" diyerek, muhtıraya destek olmaktadır. Yani Saylan, darbe karşıtı imgesi yaratmaya çalışmış, ama bu aslında sadece içinde yaşadığımız anın somut darbe tehdidine desteğini gizlemek için.¹

Nur Serter ise, Saylan'inkinden farklı olarak herhangi bir gizleme operasyonuna dahi başvurmamış. Doğrudan doğruya 27 Nisan muhtırasının savunulmasını eksen alan bir konuşma yapmış. *Hürriyet* gazetesinin haberinden (30 Nisan 2007) izleyelim: "Genelkurmay Başkam'na 'memur' diyen bir zihniyete karşı Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önünde, şanlı ordumuzun önünde saygıyla eğiliyoruz. Türk ordusu çok yaşa. Türk ordusu, 27 Nisan'da bizim sesimizi duymuş, bizim sesimize sahip çıkmış, demokrasiye sahip çıkmıştır. 27 Nisan'da Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçek iradesine sahip çıkmıştır." Mitingin gerçek karakterini ortaya koyan da bu konuşmadır. Çünkü Çağlayan mitingi, orta sınıfların darbeci bir önderlik etrafında toplanmasından başka bir şey değildir.²

1) Bu şaşırtmaca taktiğinin arka planı için bkz. "Çağlayan mitingi: darbecilerin takıyyesi", www.iscimucadelesi.net.

2) Tandoğan ve Çağlayan mitinglerinin orta sınıf karakteri konusunda bkz. "14 Nisan mitingi: Orta sınıflar konuştu, sıra işçi sınıfında", www.iscimucadelesi.net. Genelkurmay'ın 27 Nisan bildirisinin nasıl ele alınması gerektiği konusunda bkz. "Cumhuriyet tarihinin beşinci askeri müdahalesi", www.iscimucadelesi.net.

Bu durumda şu saptamayı yapmak zorundayız: Sadece kadının toplumsal konumunu ve cinsler arasındaki ilişkileri değil, bazı versiyonlarında bütün toplumu köklü biçimde sorgulayan, feminist hareketin kimi bileşenleri bugün toplumsal özgürleşme açısından **sefil** bir noktaya kadar alçalmışlardır. Kapitalist düzenle barışmakla, düzenin bekçiliğine soyunmakla kalmamışlar, düzenin silah zoruyla, yani askeri diktatörlük aracılığıyla savunulmasına bile destek verir hale gelmişlerdir. Üstelik, aşağıda göreceğimiz gibi, bunların dışında, darbeciler kadar gerici bir tavır almasa da düzenin bütünüyle parçası haline gelmiş olan bir dizi başka bileşen de mevcuttur. Türkiye’de 80’li yıllarda bütünüyle düzen karşıtı bir hareket olarak doğan feminizm kendi içinden bu ucubeyi doğurduysa, bunun nasıl ve neden olduğunu anlamak, açıklamak ve buna karşı mücadele bayrağını yükseltmek gerekir. Gelişme, feminist hareket içinde varolan çeşitli farklı eğilimlerin dostça tartışılacağı aşamayı çoktan geride bırakmıştır. Durum Türkiye’deki **kadın kurtuluş hareketinin bir krizi** olarak nitelenmeli ve çare bu tespit temelinde aranmalıdır.

Bu yazı, Türkiye’deki kadın hareketini tarihsel gelişmesi içinde ele alacak ve günümüzde doğan durumun köklerini araştırmaya çaba gösterecektir. Elbette bu çaba akademik bir amaca hizmet etmek için değil, yakın ve uzak gelecekte kadın kurtuluş mücadelesinin hangi toplumsal temellerde, hangi programatik doğrultuda verilmesi gerektiği konusuna ışık tutmak için ortaya konulmaktadır.

Bu yazıda Türkiye için tartışılacak olan durum aslında dünyanın hemen hemen bütün ülkeleri için de, farklı derecelerde de olsa, geçerlidir. Ancak biz hem ayrı bir araştırmayı gerektirdiği için hem de Türkiye üzerinde yoğunlaşmak istediğimiz için dünya çapında kadın kurtuluş hareketinin ve feminist hareketin günümüzdeki durumu üzerinde durmayacağız. Devrimci Marksizm’in bu sayısında İsveç’teki kadın hareketini eleştirel bir tarihsel perspektifle değerlendiren yazının, en azından emperyalist Batı ülkelerinde hareketin içinde bulunduğu krizin çok yararlı bir anlatımını içerdiğine işaret etmek isteriz.

Kadınların kurtuluşu hareketinin bugün kendini içinde bulduğu durum her ne kadar tek bir faktörle açıklanamazsa da, bizce konjonktürel faktörlerin ötesinde esas üzerinde durulması gereken nokta kadın kurtuluşunun sınıf mücadelesi ile ilişkisinde yatıyor. Bütün özgürleşme hareketleri gibi, kadınların kurtuluşu hareketi de burjuvazinin hakimiyet alanından ve kapitalizmden kopmayı reddettiği ölçüde düzenle bütünleşerek özgürleştirici karakterini yitirecektir. Bugün kadın hareketinin ihtiyacı olan bir sınıf perspektifidir.

I. Türkiye’de kadın hareketinin tarihsel evrimi

Günümüzün kadın hareketinin içinde bulunduğu derin krizi irdeleyebilmek için önce hareketin tarihte nasıl ortaya çıktığını ve geliştiğini kısaca da olsa ele

almak gerekiyor. Bugünkü krizi anlayabilmek için bir yandan Türkiye kadın hareketinde cumhuriyet döneminin ilk aşamalarından itibaren ortaya çıkmış olan kadın hareketindeki Kemalist damarı göz önüne almak, bir yandan da feminizmin ilk doğuş aşamasındaki yaklaşımı tanımak gereklidir. Tartışmamız bu iki uğraktan kısaca geçerek günümüzdeki harekete derinlemesine bir bakış geliştirecektir.

Türkiye’de birçok modern toplumsal hareket gibi kadın hareketi de ilk ciddi kıpırtılarını İkinci Meşrutiyet döneminde hissettirmiştir. 1920’lerden itibaren ise Kemalizm’in modernleşme ve Batılaşma anlayışıyla paralellik içinde “kadının statüsü”nü arttırma temelinde kadın sorununu çözme amacını taşıyan ve bu doğrultuda kadına pratikte de çeşitli şekillerde destek vermeye çalışan kadın gruplarını görüyoruz. Bu anlayışla yürütülecek bir faaliyeti hedefleyen, ancak izin verilmediği için kurulamayıp bir girişim olarak kalan Kadın Partisi’nin ardından, 1924 yılında kurulan ilk kadın örgütlenmesi olan Türk Kadınlar Birliği’nin (TKB), kendisine biçtiği misyon, bu grupları ifade etme açısından ayırt edici bir nitelik taşıyor: “Kadınların düşünsel olarak ve toplumsal alanda düzeylerini yükselterek, onları toplumsal ve siyasal haklarını kullanacak sorumluluk ve bilince ulaştırmak, yoksul ailelere, kadınlara ve çocuklara yardım etmek”. TKB’nin önüne koyduğu görevler arasında en önemli çalışma, siyasal haklar alanında oldu. Yapılan toplantılarda kadınlar, kendilerini bizzat temsil etme hakkını talep edeceklerini dile getiriyorlardı ve ilk adım olarak 1927 yılında yapılan bir kongrede bu talep, yerel seçimlerde oy hakkı şeklinde somutlandı. Bazı kaynaklara göre, 1934 yılında kadınlara siyasal hakların verilmesi ve 1935’te yapılan seçimlerde kadınların ilk kez meclise girmesiyle hedeflerini gerçekleştirdiği gerekçesiyle kendisini feshettiği söylenen, bazılarınca da hükümet tarafından kapatıldığı iddia edilen TKB, 1949 yılında yeniden kurulduğunda, başlangıçtaki çizgisinden ciddi bir biçimde ayrılıyor ve kadınların “özverili eş, fedakâr anne, sorumlu vatandaş” rollerinin pekiştirilmesini kendisine görev biliyordu. Amaçları arasında geçen ifadelerden birisi ise en az bir önceki dönemin ifadesi kadar çarpıcı: “Vatana kültürlü, haklarını müdrik, zamanında ve yerinde kullanmasını bilen, erkeği ve çocuğuna şuurulu bilgi ile hizmet edecek sadakatle ve feragatle her derde yetişen Türk analarının çoğalmasını ve yetişmesini sağlamak.” Anne ve eş olarak kadın rollerinin pekiştirilmesi yönelişi benimsenmekle kalmamış aynı zamanda kadınların siyasi yaşama katılımına ilişkin görevler de gündemden çıkarılmış hatta herhangi bir partiye üye olan kadının TKB’ye üye olması engellenmiştir ve TKB giderek yarı-resmi bir kuruluş haline gelmiştir. 1998 yılında tüzüğünü değiştirerek parti üyesi kadınların da TKB üyesi olabilmelerine olanak sağlayan TKB, bugün de aynı çizgide resmi ideoloji ile her geçen gün daha sıkı bağlar kurarak faaliyetini sürdürmektedir.

1950’lerden itibaren kurulan Kadın Haklarını Koruma Derneği, Türk Anneler Derneği, Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu, Türk Kadınları Kültür Derneği, Ev Ekonomisi Kulübü gibi diğer dernek ve kuruluşlar da TKB ile hemen hemen

aynı görüşler temelinde çalışmalar yürütmüştür. Özellikle vurgulanması gereken yan, bu örgütlerin kadın haklarını geliştirmek, yeni haklar talep etmek gibi uğraşlar içine girmek yerine, **zaten Cumhuriyet Türkiye’sinde bütün hakların kadınlara verildiği inancından hareketle kendilerini de kurtulmuş kadınlar olarak görerek diğer kadınları kurtarma uğraşı içinde olmalarıdır**. Otuz yılı aşkın bir süre boyunca, 1979 yılına kadar kadınlar tarafından yayımlanan *Kadın Gazetesi*’nin ilk sayısında ifade edilen çıkış amacıyla bu çizgi net bir biçimde belirtilmektedir: “Cumhuriyet inkılâbı kadınlarımıza ileri dünya kadınlığı arasındaki yerini vermiş buluyor. Türk kadınındaki kan ve ruh vasıfları bu hamlenin hem hızla hem de başarıyla vücut bulmasını desteklemiştir. Bundan dolayı *Kadın Gazetesi* kadın-erkek eşitlik davası üzerinde fikir yürütmek lüzumunu duymayacaktır.”

1960’lı yıllara gelindiğinde ise toplumun diğer kesimlerinin aksine, kadın gruplarının neredeyse hiçbir varlık gösterememeleri dikkat çekicidir. 1965 yılında Kemalist bir söylemle kurulan İleri Kadınlar Derneği dışında kayda değer yeni bir kadın örgütlenmesi olduğunu söylemek mümkün değildir. İleri Kadınlar Derneği, siyasal İslam’ın etkisine karşı, kadınların bağımsızlık, özgürlük ve eşitlik yönündeki haklarını Kemalist bir temelde savunarak gericiliği en büyük düşman addetmektedir. Ancak İleri Kadınlar Derneği’nin Cumhuriyet’i karalamak anlamına geleceği paranoyası ile “fikir yürütme lüzumu” duymayan daha önceki kadın örgütlerinden farklı olarak Kemalizm’e ölçülü bir eleştirel yaklaşım getirdiği söylenebilir. Zira İleri Kadınlar Derneği, Türkiye’de kadınların yasal düzlemde sahip oldukları hakların yeterli olmadığını ileri sürerek, kadınlarının haklarının genişletilmesini savunmaktadır. İleri Kadınlar Derneği, çok sınırlı sayıda kadının aktif bir çalışma yürütmesi nedeniyle zamanla çalışamaz hale gelmiş ve 1970 yılında kapanmıştır.

Bu dönemde kadın hareketi üzerinde solun etkisi görülmeye başlamıştır. Bu etkinin ilk somut biçimi, ilk kez kendisini açık siyasi hedeflerle tanımlayan bir kadın örgütünün, Devrimci Kadınlar Derneği’nin 1969 yılında kuruluşu oldu. 68 kuşağının yükseldiği döneme denk gelen bu yapılanma aslında sosyalist hareketin içinde kadınların ikincil konumunun ilk kez sorgulanması anlamını da taşıyor. Ancak Devrimci Kadınlar Derneği, amaçlarını, Türk kadınlarını emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı mücadelede bir araya toplamak ve öncü konuma gelmelerini sağlamak şeklinde tariflediği için, kadınları bir araya getirse de sosyalist yapıların içinde var olan erkek egemenliğine karşı mücadele anlamında bir adım atmamış oldu ve bu alanda ciddi bir atılım sağlanamadı. 1971 yılında da diğer sol örgütler gibi darbe ile birlikte kapatıldı. Bu eksikliğe rağmen yine de Devrimci Kadınlar Derneği’nin 1970’li yıllarda sosyalist kadınlar tarafından kurulan İlerici Kadınlar Derneği (İKD), Demokratik Kadınlar Birliği, Emekçi Kadınlar Birliği, Devrimci Kadın Dernekleri gibi bir dizi kadın örgütünün önünü açtığı vurgulanmalıdır.

Geriye dönüp bakıldığında Türkiye'deki kadın hareketinin ve kadın sorunu etrafında örülmüş olan mücadelenin gelişimi açısından önemli bir köşe taşı olduğu tartışılmaz olan İlerici Kadınlar Derneği üzerinde biraz daha ayrıntısıyla duralım. 1975 yılında kurulan İKD'nin amacı, tüzüğünde şu şekilde ifade edilmektedir:

“Ülkemiz kadınlarına tanınmış sosyal ve ekonomik hak ve özgürlüklerin kâğıt üzerinde kalmaması, günlük yaşamda somut olarak uygulanması ve geliştirilmesi için yasaların tanıdığı tüm olanakları kullanarak uğraşmaktadır. Dernek özellikle;

1. Tüm kadınların, en başta emekçi kadınların, toplum ve aile içinde kanunların kendisine tanıdığı yeri alması;
2. Mevcut yasalardaki kadın hak ve özgürlüklerini zedeleyici hükümlerin Anayasa'nın eşitlik ilkesine uygun şekilde düzenlenmesi;
3. Eşit işe eşit ücret ilkesine uygun olarak, fabrikada, tarlada, büroda kadın emeğinin savunulması;
4. Kadının kendi haklarını savunabilmesi, yurt ve dünya sorunları ile ilgilenmesi ve giderek bunların çözümüne katkıda bulunabilmesi için eğitilmesi, yurt ve dünya barışının ve ulusal çıkarlarımızın etkin savunucuları arasına katılması;
5. Analığın topluma sosyal bir katkı olarak tanınması için çalışır.”

İKD, kurulduğu günden itibaren kurucularının dahi beklemedikleri ve ön-göremedikleri bir ilgi ile karşılanmış ve hızla büyümüştür. Bu hızlı büyüme bir kadın örgütlenmesine olan ihtiyacın yakıcılığını gösterir. Sınıf mücadelesinde ve/veya sosyalist harekette yer alan kadınların önemli bölümü, aynı zamanda kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarını da dile getirme ihtiyacı duymuşlardır. Bu anlamda, solun içinden gelen kadınların ve özellikle de örgütlü kadınların kurduğu bir kadın örgütü olarak sol ile o zamana kadar yapılmamış olan hesaplaşmanın ilk adımlarının atıldığı bir örgütlülüktür aslında. Bir bakıma bu nedenle de faaliyetinin belirli anlarında ve alanlarında kimi zaman kadın sorununun ihtiyaçlarının karşılanması gereğinin ama kimi zaman da işçi hareketi içinde çalışmanın gereklerinin çelişkisini ve gerilimi yaşamıştır. Çünkü kendisini bir kadın örgütü olarak ama işçi hareketinin içinde bir kadın örgütü olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla mesela kürtaj konusunda gerekli olduğunu tespit ettiği halde bir kampanya yürütememiş, İKD üzerinden ilişki kurulan emekçilerin TKP'den yabancılaşması kaygısı nedeniyle kadın sorununun bazı mücadele başlıklarında geri durmak, ürkek adımlar atmak zorunda kalmıştır. Erkek egemenliğinin kadınlara yönelttiği her türlü baskı mekanizmasının üzerine gidememiş, daha ziyade kapitalizm koşullarında işçi sınıfından kadınların esas olarak sınıfsal konumlarından kaynaklanan sorunlarını gündemine almıştır. Bugün daha sonra işçi sınıfı mücadelesi ile doğrudan örgütsel bağı olmayan ve dünyada ikinci dalga olarak anılan feminist hareketin rüzgârından da önemli ölçüde beslenen kadın hareketinin yürüttüğü mücadeleler sonucu, bu yolda çeşitli ileri adımlar atılmış olsa da bu sorun aslında

sosyalist hareket için bugün de bütünüyle çözülmemiştir ve çözülmeyi beklemektedir.

Feminizmin bir hareket olarak ortaya çıkışı

1980’li yıllar ise ilk kez feminist adıyla bazı kadın gruplarının kurulduğunu görüyoruz. Büyük oranda soldan gelen kadınların etkisiyle 1980’li yılların başında, kendini feminist olarak niteleyen kadınlar sistemi sorgulayan ve erkek egemenliğini devam ettiren kurumları hedef alan bir anlayış geliştirdiler. Dolayısıyla devlet sistemine, aile kurumuna, eğitim sistemine, çalışma yaşamındaki eşitsizliklerden dolayı kapitalist sisteme karşı toplu bir mücadele verilmesi gerektiğini savunuyorlardı. Ancak indirgemeci bir anlayıştan ziyade, kapitalizmle ve sistemin diğer unsurları ile iç içe geçmiş yönlerini tespit etmekle birlikte, kadın sorununun özgül yanlarının ortaya koyulması ve erkek egemenliğinin bir sistem olarak anlaşılması çabasının hâkim olduğu ifade edilmelidir. Bu ideolojik birikim, sayıları onu bile bulmayan kadın tarafından yürütülen iç tartışmalar; daha sonralarında *Somut* dergisinde bir kadın sayfasının sürekli yayınlanması ve en sonunda da altı kadın tarafından ilk olarak “Kadınlığın Durumu” adlı kitabın Türkçe’ye çevrilmesi amacı ile kurulup sürekli bir faaliyet haline gelen Kadın Çevresi’nin çalışmaları ile sağlandı. Gülnur Savran ve Nesrin Tura, 1994 yılında yazdıkları feminist hareketin on yılını değerlendirdikleri bir makalelerinde bu dönemi kadın hareketi açısından bir “mayalanma dönemi” olarak tanımlıyorlar. Bu dönemin 12 Eylül’ün ardından yaşanması, sosyalist hareketin kimi unsurlarının feminizme 12 Eylül’ün ürünü muamelesi yaparak onu aşağılamaya girişmesine vesile olmuştur. Oysa, toplumsal mücadeleler tarihinde bir düşünsel atılımın bir yenilgi ve durgunluk dönemine rastgelmesi sık sık görülen bir şeydir. Unutulmamalıdır ki, Kürt hareketi de göbek bağı bu dönemde kesmiştir.

Bu ideolojik birikim ve mayalanma döneminin ardından ise 1987 yılında *Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası* ile başlayan bir eylemlilik dönemi geldi. Kadınlar böylelikle ideolojik ve teorik alanda attıkları adımlara pratik alanda da yenilerini eklemiş oluyorlardı. Kampanyanın sonunda düzenlenen yürüyüşe ciddi bir katılım gerçekleşti. Aynı yıl içinde “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi”nin (CEDAW) Türkiye devletince onaylanması için girişimlerde bulunuldu ve hatta bu amaçla faaliyet yürütmek üzere *Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği* kuruldu. Sadece bir yıl sonra hareket, verdiği mücadelenin önemli yankılar uyandırmasının yarattığı motivasyonla, daha da cesur adımlar atmaya başladı. 1988 yılında başlatılan “Cinsel Tacize Hayır” kampanyası çerçevesinde toplu taşıma araçlarında, sokakta vb. kamusal alanlarda kadınlar yaygın bir faaliyet yürüttüler ve daha sonra kampanyanın bu şekilde anılmasına neden olan mor iğneleri kadınların kendilerini korumaları için sattılar. Hareketin en fazla kiteselleştiği bu dönemin belki de en önemli ve sonuç

Devrimci Marksizm

alma açısından en başarılı kampanyası 438. Madde'ye karşı yürütülen kampanya idi. TCK'nın fahişelere tecavüz edildiğinde ceza indirimi yapılmasını öngören bu maddesine karşı genelevlerin önünde yapılan cesur eylemler sonucunda 438. Madde kaldırıldı.

İdeolojik birikim ve mayalanma döneminin ardında gelen hareketlilik ve eylemlilik dönemi ile birlikte feminizm ve kadın hareketi Türkiye'de toplumsal mücadele alanında adından söz ettiren, hatırı sayılır hareketlerden birisi haline geldi. Öte yandan, bir hareket olarak gelişmesine paralel olarak, çeşitli ayrışmalar yaşadı. 1987 yılında yayın hayatına başlayan *Feminist* dergisinden ayrılan bazı kadınlar 1988 yılında *Sosyalist Feminist Kaktüs* dergisini çıkarmaya başladılar. Bir anlamda kadın sorununun özgül yanlarını merkezine alarak, bu başlıklardan hareketle mücadele etmeyi önüne koyan bir anlayışa karşı, *SF Kaktüs*, kapitalizmle ve diğer toplumsal ilişkiler ile iç içe geçmişliğinden hareketle kadın sorunu konusunda daha genel, daha bütünsel bir mücadeleyi önüne koyuyordu. Çeşitli bileşenleri arasındaki ayrımlara rağmen giderek yaygınlık kazanan ve başka kadınlar için bir çekim merkez haline gelen kadın kurtuluş hareketinin ortak görüşleri 1988 yılında yayınlanan Kadın Kurtuluş Bildirgesi'nde en somut ifadesini buluyor: "Biz kadınlar cins olarak eziliyor ve sömürülüyoruz. Biz feminist kadınlar kaderimizi biçimlendirme hakkımızı kullanarak, bedenimize, emeğimize, kimliğimize, tarihimize, geleceğimize sahip çıkmak istiyoruz. Bütün kadınları ezilmişliğimizi fark etmeye, ezilmişliğimize karşı tavır almaya, dayanışmaya, örgütlenip çıkarlarımız için mücadele etmeye çağırıyoruz."

1980'li yıllar Türkiye tarihinde kadın hareketinin, kadın kurtuluş mücadelesinin en canlı, en hareketli olduğu ve daha sonra Kürt hareketinden kadınların mücadeleye katılımını bir kenara koyarsak en kitlesel olduğu dönemdi. Ancak bu dönemde bile kadın hareketi, kentli, küçük burjuva, aydın kadınların hareketi olmanın ötesine geçemedi. Avrupa ülkelerinde ve ABD'de kısa sürede sendikalarda, işçi kadınlar arasında, siyah kadınlar gibi ezilen kesimlerden kadınlar arasında bir yaygınlık kazanan feminizm, Türkiye'de işçi kadınları en kitlesel olduğu anda bile harekete geçiremedi. Niceliği göz önünde bulundurulduğunda boyutlarına göre çok daha büyük bir etki yaratan kadın hareketi, örgütlenme ve çalışma tarzı bakımından farklı bir anlayış geliştirmiş olsaydı, daha dar bir kadın kitlesine hitap etmek yerine, belki de çok daha fazla sayıda kadının katılabileceği bir mücadele alanı haline gelebilirdi. Ancak özellikle solun içinden gelen kadınların hareketin içinde ciddi bir etkiye sahip olması ve genel bir eğilim olarak solla bir hesaplaşma içine girmiş olmaları, işçi sınıfı mücadelesine, sosyalizme dair kayda değer hiçbir vurgunun yapılmamasına, yalnızca kadınların özgül sorunları etrafında bir mücadeleye odaklanılmasına yol açtı. Diğer bir deyişle, 1980'li yılların ortalarında canlılık gösteren kadın hareketinin genel eğilimi solla yalnızca örgütsel anlamda değil, ideolojik ve politik bir hesaplaşmayı ve farklılaşmayı da beraberinde getirdi ve bu bir tür hesaplaşmanın ötesine giderek sınıfsal sorunların

göz ardı edilmesi, görmezden gelinmesi anlamını taşıdı. İKD, işçi sınıfı mücadelesi içinde bir kadın hareketi olarak kadın sorunlarını bir ölçüde ikincil plana iterken, 1980’li yılların feminizmi, çubuğu bu kez tam tersi yöne bükerek, sınıf mücadelesinin dinamiklerine, işçi kadınların kadın olmaktan kaynaklı yaşadığı en basit gündelik sorunlara sırtını dönerek kentli, küçük burjuva, aydın kadınların sorunlarına odaklandı.

En kitlesel anında bile aslında yeterince kitleselleşememesi ve işçi sınıfından kadınlardan beslenmemiş olması, örgütsel yapılanma alanında taşıdığı anlayışın çarpıklığı ile birlikte en büyük zaafı olsa da, 1980’li yıllarda yürütülen mücadelenin, en azından özellikle daha sonraki dönemlerde toplumsal muhalefet içinde yerini alan kadınların önünü açtığı için önemli olduğunu tespit etmek gerekir. O dönemin çıkışları, daha önce gündeme getiremediklerini söyleyebilmelerini sağlayacak bir ortamın oluşmasına yardımcı oldu. Başlangıçta kendilerini kabul ettirmede çok zorluk çeken hareketin içindeki kadınlar, kadın sorunlarına karşı mücadele etmenin meşruluk kazanmasını sağladılar. Üniversitelerde kurulan kadın araştırma enstitüleri, kadın eserleri kütüphanesi ve kadın sığınakları da yine bu mücadelenin deneyimi ve sağladığı meşruiyet üzerinden yükselmiştir. Bunun yanı sıra pek çok somut kampanya etrafında verdikleri mücadeleler sonucu fahişelere tecavüz edildiğinde ceza indirimi uygulanmasını öngören TCK’nın 438. Maddesine karşı yapılan eylemler sonucu maddenin iptal edilmesi gibi somut kazanımlar da elde ettiler. Toplumun her alanına sızmış olan hatta sosyalist hareketin içinde de varlığını sürdüren cinsiyetçiliğin daha görünür kılınmasını sağladılar. İKD deneyiminde önemli bir sorun haline gelen farklı mücadele ve örgütlenme alanlarının çıkarlarının karşı karşıya gelmesi durumunun henüz çözülmemiş ve çözülmeyi bekleyen bir sorun olduğunu söylemiştik. Bugün bu çelişki gündeme geldiğinde kadın sorunu konusunda daha dikkatli ve daha az erkek egemen davranılıyorsa, bu ilerlemede (!) esas payın o dönem yükseltilen mücadelede olduğunu da teslim etmek gerekir.

1990’lar ve sonrası: Düzenin sorgulanmasından burjuvalaşmaya

1990’lı yıllarda kadın hareketinin yaşadığı büyük değişimi ele almadan önce, tartışmayı bu aşamadan itibaren sınırlandıracağımızı belirtmemiz gerekiyor. Tartışma dışında bırakacağımız ilk konu Kürt kadınlarının hareketidir. Kürt hareketinin yaşadığı yükseliş, bu yükselişle beraber hareketin kendi içinde erkek egemenliğine karşı yürütülen mücadele, bu mücadele sonucu Kürt hareketinin yaşadığı değişim ve Kürt kadınlarının kitlesel gücü, kadın hareketi açısından da onları önemli bir odak ve bir dizi anda hareketin kayda değer bir kısmının yönetimini belirleyecek bir güç haline getirmiştir. Ancak Kürt hareketi 1999 dönemcinden itibaren bir dizi alana paralel bir şekilde kadın alanında da sivil toplumcu bir politika izlenmiştir. 1990’lardan itibaren yaşanan gelişme açısından Kürt ka-

dın hareketindeki bu değişimin önemsenmesi gerekir. Bu konuyu burada hakkını vererek inceleyemeyeceğimiz için dışarıda bırakıyoruz.

İkincisi, kadın hareketinin feminist kanadında yer alan bazı odakları da ayırntısıyla ele almayacağız. Bunlar, örneğin Amargi, örneğin *Pazartesi* dergisi, örneğin bazı kadın kolektifleri, aşağıda ele alınacak olan burjuva feminizmi ile hem köken, hem de sosyal hareketin geri kalanıyla ilişki bakımından önemli farklılıklar gösterir. Dolayısıyla, aşağıda bunları mercek altına almayacağız. Ancak, burjuva feminizminin özelliklerini incelerken, bunların içinden bazılarının bile o yönde gösterdiği gelişmelere geçerken değineceğiz. Daha baştan söyleyelim. Bu odakları burjuva feminizminden bambaşka bir yere koyuyoruz. Aşağıda burjuva feminizmi hakkında söylediklerimizin hiçbirisi bu odaklar hakkında eleştiriler olarak alınmamalıdır. Onlara yönelik eleştirilerimiz var, ama bunların başka bir bağlamda ifade edilmesi gerekiyor.

1990'ların başından bu yana, feminizmin hakim damarı gittikçe düzen içi bir kanala kaymıştır. Bu olgu kendini çeşitli biçimlerde ortaya koyuyor: Kurumsallaşma, projecilik, lobicilik, akademizm ve benzeri yönelişler, 80'li yılların radikal ve mücadeleci bir toplumsal hareketi olan feminizmin adım adım düzenle bütünleşmesine yol açmıştır. Bütün bu gelişmeler birbirini karşılıklı olarak beslemekte ve daha da pekiştirmektedir.

Kurumsallaşma ilk bakışta kadın kurtuluş mücadelesi açısından hareketin o döneme kadar yarattığı birikimin geleceğe taşınması ve hareketin gelişimi açısından bir süreklilik sağlanması bakımından yararlı bir gelişme gibi görülebilir. Ancak bazı istisnalar dışında feminist hareketin kurumsallaşması genellikle düzenle bütünleşmeye yol açacak biçimler almıştır. Kurumun kendini sürdürmesi için gerekli para ya radikal hareketlerin ilişki kurmaması gereken finansörlerden elde edilmiş ya da burjuva kadınların kurduğu kadın örgütleriyle işbirliği içine girilerek sağlanmıştır. Gelişme, hareket içinde belirli unsurların profesyonelleşmesi ve gönüllü biçimde militanca mücadele eden kadın tipinin yerini adım adım maaşlı elemanlara bırakması biçimini almıştır. Kurumların sadece kuruluş ve işleyiş biçimleri değil, bir bölümünün yaptıkları çalışmalar da belirli sınırlı sayıda kadın üzerinde yoğunlaştığından ve o kadınların durumunu geliştirmeyi bütün kadınların kurtuluşu için mücadelenin yerine koyduğundan, bunları düzen içi sosyal yardım kuruluşlarına dönüştürmüştür. Sonuç olarak, 80'li yıllarda daha ziyade kampanya bazında örgütlenen kadın hareketinin yerini, vakıflar ve dernekler halinde örgütlenmiş, kendisini kurtulmuş sayan bir dizi profesyonel kadının lüks mekânlarda "zor durumdaki" kadınları kurtarmaya soyunduğu bir "hareket" almıştır.

Projecilik burada bir bakıma kurumsallaşmanın öteki yüzü olmuştur. Başlangıçta erkek egemenliğinin yarattığı ezme-ezilme biçimlerine karşı radikal yöntemlerle mücadele ederek kendisini ifade etmiş olan hareket, bu kurumlar aracılığıyla STK'laşmıştır. Bununla kastettiğimiz şudur. Bugün çok yüceltilen

STK’ların elbette çok çeşitli türleri vardır. Ama STK’lar arasında son derece yaygın bir davranış kalıbı, emperyalist ülkelerin kamu veya özel finansman kaynaklarından ve en başta AB fonlarından para alabilmek için hazırlanan projeler temelinde çalışmaktır. Bu projeler sayesinde elde edilen fonların etkileri çok önemlidir. Birincisi, bu kurumlar, AB emperyalizminden, Soros’un Açık Toplum Vakfı’ndan veya yerli sermayenin kaynaklarından yararlandığı ölçüde, hem projelerin, hem de kurumların kendilerinin, finansörlerinin gözünde “kabul edilebilir” olması gerekir. Tartışmasız biçimde emperyalist-kapitalist düzenin aktörleri olan bu finansörlere uygun görünme çabası, kurumları düzen içine çekecek güçlü bir faktördür. İkincisi, kurumların profesyoneli haline gelen feminist kadınların kendileri değişir: Geçim olanaklarını bu kurumdan elde eden profesyonel kadın düşüncelerini kuruma paralel olarak evcilleştirmek zorunda kalır. Üçüncüsü, projeciliğin mantığı gereği STK ortamlarını paylaşmaya zorlanan feminist kurumlar, o ortamın orta sınıf, beyaz Türk kültüründen ve AB’ye uyarlanmış liberal dilinden de payını alır. Bütün bunların sonucunda, başlangıçta düzeni sorgulayan feminist bir kalkış noktasından hareket eden kurum, düzenin hayır işlerini yapan bir payandaya dönüşür. Bu durumu, “ama kurumsallaşma süreklilik için gereklidir” ya da “o projeler bazı kadınların durumunun iyileşmesini sağlıyor” türü argümanlarla hiç olmazsa kısmen meşrulaştırmaya yönelik argümanlar, radikal bir toplumsal hareket olarak feminizme kötülük yapmak anlamına gelir. Hayır işleri burjuva toplumunun, hatta yoksulluğun veya toplumsal dışlanmışlığın var olduğu bütün toplumların tarihinde hep olagelmıştır. Bunun için feminizmi beklemek gerekmez! Burjuvazi bu işleri, para kendisinde olduğu için çok daha iyi yapar; kendi adına davranacak başka oyunculara destek veriyorsa, bu, düzene bazı ek sübaplar eklemek içindir. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği de, Eğitim Gönüllüleri Vakfı da kız çocuklarının okuması için hayır işi yapıyor. Bunun kadın kurtuluşuna destek olan bir çalışma olduğunu söylemek mümkün müdür?

90’lı yıllarda gelişen kurumların bir faaliyet türü proje fonları temelinde sıvrılı sayıda kadının yaşam koşullarını düzeltme çalışmaları yapmak ise, bir başkası da **lobicilik** olmuştur. Özellikle uluslararası alanda Birleşmiş Milletler sistemi bünyesinde CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi) temelinde yapılan çalışmalar ve ülke çapında Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün faaliyetleri bir dizi feministi doğrudan doğruya uluslararası ve ulusal düzeyde lobicilik faaliyetleri girdabına çekmiştir. Kadınların kısmi reformlarla bazı haklar elde etmesi için mücadele etmeye karşı çıktığımız sanılmasın. Reformlar için mücadele kendi başına reformizm değildir. Önemli olan reformlar için mücadelenin yöntemleridir. Lobiciliğin esas sorunu, kadınlar adına bazı reformlar elde etmek üzere çalışılması değil, bu çalışmanın lobicilik biçimini almasıdır. Lobicilik, devletin veya hükümetler arası kuruluşların, yani düzenin organlarının içinde yer almayı beraberinde getiren bir faaliyet biçimidir. Ülke çapında bir dizi feminist Başbakanlık Kadının Statüsü Genel

Müdürlüğü ile bu yüzden içli dışlı olmuştur. Uluslararası düzeyde ise CEDAW ve benzeri bir takım hukuki enstrümanlar temelinde feminist kadınlar Birleşmiş Milletler sisteminin bürokratlarıyla iç içe girmekle kalmazlar, aynı zamanda Türk devletin temsilcileriyle de dostane ilişkiler kurmaya yönelirler. Bunun birinci nedeni Birleşmiş Milletler sözleşmeleri temelinde her ülkenin durumunun gözden geçirilmesinin, o ülkenin “yabancılar” tarafından eleştirilmesi anlamına gelmesidir. Bu durumda Birleşmiş Milletler organlarında Türk devletini eleştirecek feministler biraz ileri giderlerse “vatan hainliği” yapıyor olacaklardır. Bu etiketi göze almak, sistem içinde çalışan kurum ve kişiler için kolay değildir. Üstelik, uluslararası düzeyde yapılan bu lobi faaliyeti gerçekte Birleşmiş Milletler sistemi aracılığıyla feministlerin Türk devleti ile bir pazarlığıdır. Bu yüzden de lobıcılık yapan feminist bir yerde devletle de anlaşmak zorundadır. Bütün bunlar, feminizmin radikalliğini törpüler, bir kadın kurtuluş hareketi olma özelliğini yitirmesine yol açar.

Feminizmin bir varlık hissettirmiş olduğu bütün ülkelerde 90’lı yıllarda başlayan ve Türkiye’de de kendini gösteren bir başka eğilim, **akademizm** olmuştur. 80’li yılların feministleri sokağa ve kadın kitlesine dönük bir mücadele veriyorlardı. 90’lı yıllarda ise feminizm üniversitenin fildişi kulesine çekilmeye yöneldi. Mücadeleden uzak durmak isteyen burjuva kadınların bir bölümü araştırmayı ve yazmayı daha “nezih” buldular. Ayrıca, akademik hayatta modalar büyük rol oynadığı için artık adım adım düzen içi bir ideoloji haline gelmiş olan, ama bir “ilericilik” nişanesi olarak insana “aydınlanmış sosyete”de prestij sağlayan feminizm, hayatında mücadele etmeyi aklından bile geçirmemiş bir başka tür kadına, tipik burjuva akademisyeni kadına “şık” bir konu oluşturmaya başladı. Kadın araştırmaları merkezleri pıtrak gibi çoğaldı. Elbette her ciddi toplumsal hareketin düşünce dünyasında da varlığını hissettirmesi ve mücadelesi için gerekli verileri araştırma dünyasından sağlaması gerekir. Akademik çalışmaların bu bakımdan yararsız olduğunu söylemek büyük bir hata olur. Ama militan bir mücadele olmaksızın teorinin de doğru yönde gelişmesi beklenemez. Bugün dünyada ve Türkiye’de yapılan akademik çalışmaların çoğunun kadınların kurtuluş mücadelesine ışık tutamayacak nitelikte olması da bundandır.

Bütün bu gelişmeler, kurumsallaşma, projecilik, lobıcılık, akademizm ve benzeri eğilimler, kadın hareketini adım adım düzenin bir parçası haline getiriyor. Berrak bir biçimde söylenecek olursa, **feminist hareket burjuvalaşıyor**. 1980 öncesinde sol örgütlerde veya kitle hareketinde siyasal ve/veya toplumsal hareketin içinde bulunmuş kadınlar ile böyle olmasa bile 80’li yıllarda soldan gelen bu kadınlardan etkilenerek sosyalizme, hatta Marksizme sempati duyan kadınların önemli bir bölümü, 90’lı yıllardan itibaren sosyalizmden bütünüyle kopmak ne kelime, burjuva toplumu ile tam bir barış ilân ediyor; bu toplumun içinde kısmi değişikliklerle yetinmek ne kelime, düzenin kurumlarıyla iç içe bir hayat sürdürüyor.

Ama feminist hareketin büyük bölümünün burjuvalaşmasının tek kanalı bu değil. 1980’li yıllarda, köken olarak soldan gelen ve radikal bir mücadele veren kadınların başarılı atılımı, kadının ezilmesini ve kurtuluşunu bütün toplumun gündemine taşıyınca, hâkim sınıflar da kadın sorununu görmezden gelmekten vazgeçerek kadın hareketini düzenin içine çekme girişimlerinde geç kalmadılar. Zaten 1920’lerden itibaren hâkim ideolojinin bir kolu olarak faaliyet yürüten bir tür kadın hareketine ek olarak, kadın sorununun kendisi devlet ve burjuvazi tarafından massedilmeye çalışıldı. 8 Mart’lar bir mücadele günü değil de, devlet katındaki yavan etkinliklerle ya da sevgililer günü gibi hediyelerle kutlanan bir gün haline getirilmek istendi. Pahalı dergilerde iş kadınlarının sorunları ele alındı vb. Kemalizm’e tam bir bağlılık beyan eden bu hareket, nüfus kontrolünü ve eğitimi bütün sorunların merkezine alan bir anlayışa sahiptir. Esas olarak “meslek sahibi” ve dolayısıyla kendisini kurtarmış eğitilmiş kadınların içinde örgütlenir, “kurtarılmayı bekleyen” (!) işçi-emekçi kadınları ve ezilen Kürt kadınlarını eğitim, çağdaşlaştırma, aile planlaması gibi konularda aydınlatma gibi yöntemlerle kurtarmayı benimsemişlerdir. Tabii siz bunu burjuva düzene, burjuva topluma asgari düzeyde de olsa adapte olmalarını sağlamak, Kürt kadını asimile etmek şeklinde okuyabilirsiniz.

Tabii burjuvazinin saflarından gelen bir dizi kadın bu arada feministleşmişlerdir. Para da vardır, şirketlerin “sosyal sorumluluk” modası da. Dolayısıyla dernekler kurulur veya desteklenir. Kadın Girişimciler Derneği (KAGİDER), Türkiye İş Kadınları Derneği (TİKAD) gibi has burjuva kadın örgütleri kurulur, KA-DER gibi zaten burjuva perspektife açık dernekler burjuvazinin kontrolüne girer. İş kadınları feminist kadının ya da hiç olmazsa “kurtulmuş kadın”ın başarı sembolü haline getirilir. Alarko Holding’in, bugün artık adı pek duyulmayan “prensesi” Leyla Alaton burjuva kadın dergilerinde ve gazetelerde feminizmden dem vurmıştır. Tekstil-konfeksiyon sektörünün devlerinden olduğu için Türkiye’de kadın işçiyi en çok sömüren sermaye gruplarından biri olan Boyner Holding’in başkan Yardımcısı Ümit Boyner çeşitli derneklerin temsilcisi olarak ortadadır. Güler Sabancı Türkiye’nin iki büyük sermaye grubundan birinin başına geçmiş ilk kadın “CEO” olarak övülür. Doğan Holding’in “prensesleri”nden Arzuhan Doğan Yalçındağ, TÜSİAD’ın başkanı seçilir (ve böylece Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği’nin kadın başkanı olarak her yerde arz-ı endam eder!). Bugün Türkiye’de feminizm, kadınların kurtuluşu uğruna hiç mücadele etmeyen ya da sadece medyada boy gösteren bir takım kadınların “çağdaşlık” ve “modernlik” nişanesi haline sokuluyor!

Kadın hareketinin burjuvalaşmasının nasıl gülünç sonuçlara yol açtığı konusunda bir-iki örnekle bitirelim. Bir örnek 8 Mart’tan. Bu yıl 8 Mart sermaye tarafından “sevgililer günü” ya da “anneler günü” benzeri bir şey haline getirilmiştir. 8 Mart günü gazetelerde yayınlanan tam sayfa ilanlara bakmak yeterlidir. Birleşik Markalar Derneği “Mart” ve “şımart” kelimelerinin kafiyesinden yarar-

lanan bir grafikte “8 Mart, onu şımart” sloganı temelinde 8 Mart’ı bir hediye günü haline getirmeye çalışmıştır. Altına da “Dünya Kadınlar Günü” yazmıştır. KC ise “Kadınlar mutluluğun anahtarıdır, O’nu kaybetmeyin!” diye bir slogan kullanmıştır. Altına “8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlu olsun” yazarak. Eski “yeşil sermaye” Ülker bile “Olmasaydınız, olmazdık...” sloganıyla kadınların 8 Mart’ını kutlamıştır. Kapitalist toplum kadını tam anlamıyla metalaştırmıştır, şimdi de 8 Mart’ı metalaştırmaktadır!³

Bir başka örnek, burjuva kadın örgütlerinin faaliyetlerinden. Türkiye İş Kadınları Derneği (TİKAD), 2006 yılında bazı başka kuruluşlarla (Avrupa Gazeteciler Cemiyeti ve *True* Dergisi) Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecine katkı sağlayan ve Türk insanının yaşam kalitesinin artırılmasına hizmet eden kişi ya da kurumlara “*Türkiye Başarı Ödülleri*” veriyor. Ödül töreni Les Ottomans otelinde yapılıyor. Sadece üç ödülden söz edersek işin niteliği anlaşılır. “Yılın devlet adamı” ödülü Recep Tayyip Erdoğan’a veriliyor. Başka şeyleri bir yana bırakalım, Erdoğan en son KA-DER’in (TÜSIAD başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ’dan da destek alan) “kota” önerisine cevabın “bu mal mı ki, kota olsun?” deme saldırganlığını göstererek kadına “mal” dendiğine atıf yapabilen bir “devlet adamı”dır. “Yılın yabancı devlet adamı” ödülü, Polonya Cumhurbaşkanı Lech Kaczynski’ye veriliyor. Kaczynski Polonya’da kürtaj aleyhtarı Katolik milliyetçi gericiliğin temsilcilerinden biridir! Törende, “Eğitime Katkı Onur Ödülü”ne layık görülen *Sabah* gazetesinin ödülünü, gazetenin o dönemde henüz genel yayın yönetmeni olan Fatih Altaylı alıyor. Bilindiği gibi, Fatih Altaylı birkaç yıl önce kirli savaş esnasında uygulanan taciz ve tecavüzler üzerine konuşan Eren Keskin için gördüğü yerde taciz etmek istediğini söylemişti!

Üçüncü örnek KA-DER’den. Kadınların siyasi haklarını savunmak için kurulmuş olan bu dernek (adı bile Kadın Adayları Eğitim ve Destekleme Derneği), her nedense kadının bilgisayar dünyası ile ilişkisini kendisine konu edinmiş ve Intel şirketiyle işbirliği içinde 2005 yılından beri 30 Mart tarihini “Kadın ve Bilişim Günü” olarak kutlamaya yönelmiş. Intel öyle pek masum bir partner değil. Bilindiği gibi, bilgisayar çipleri imalatında dünya çapında neredeyse tam bir tekele sahip bir çokuluslu şirket. KA-DER bu partnerle yetinmemiş, bu yılki kutlamada *Milliyet İnsan Kaynakları* ve insankaynaklari.com ile de işbirliği kurmuş. “İnsan kaynakları” kavramı bilindiği gibi yalın üretimde çalışanların nasıl daha yoğun ve “verimli” (ve sendikasız) çalıştırılabileceği konusunda yöntemler geliştiren bir faaliyetin adıdır. TİKAD’ın toplantısı Les Ottomans Otel’de idi, KA-DER’inki Dedeman’da yapılmıştır. Şimdi siz “KA-DER aday olacak kadınların bilgisayar yoluyla güçlenmesini hedefliyor herhalde” diye düşünerdün, toplantının merkezinde şöyle bir faaliyet var: Eskişehir-Osmangazi Üniversitesi Teknoloji Eğitim, Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Muammer Kaya, “Türk Kadınlarının İnternet’te Tüketim Eğilimleri ve Güzellik Sırları”

3) Bkz. *İşçi Mücadelesi*, sayı 18, Nisan 2007, s.

üzerine gerçekleştirdiği araştırmanın sonucunu katılımcılarla “paylaşıyor”. Bu da yetmiyor, daha sonra yapılan bir panelde, toplantının duyurusunun ifadesiyle “Türkiye’nin önde gelen kadın figürlerinden” Demet Kutluay da, bilgisayar ve internet’in kendi yaşamındaki rolü ile çocuk eğitimindeki yerine ilişkin görüşlerini açıklıyor. İnsan ünlü bir basketbolcunun eşi ve moda deyimle bir “top model” olunca, “Türkiye’nin önde gelen kadın figürlerinden” biri oluyor ve bilgisayarın çocuk eğitimindeki rolü konusunda allame-i cihan kesilebiliyor!

Kadın hareketinin 1990’lardan sonraki tarihsel gelişimini ve hareketin yaşadığı çeşitli ideolojik, politik ve örgütsel dönüşümleri ifade ettikten sonra bugün kadın sorunun etrafında yürütülen tartışmalardan yapılan etkinliklere, faaliyet yürüten örgütlere kadar tüm bir yelpazeye farklı düzeylerde de olsa sirayet etmiş iki hastalığın üzerinde ayrıca durmak gerekir. Çünkü bugün belli ana kamplar halinde bölünmüş, bu kampların içinde de küçük yapılanmalar olarak varlığını sürdüren, çoğu zaman sürekli bir faaliyeti bile göğüsleyebilme kapasitesine sahip olmayan kadın örgütleri yelpazesi içinde söz konusu hastalıklar yerleşmiş ve kadın kurtuluş mücadelesinin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi için üstesinden gelinmesi zorunlu alanlar haline gelmiştir. Bu nedenle bu sorunlara karşı ideolojik, politik ve teorik alanlarda yürütülecek kapsamlı bir mücadele gereklidir. Şimdi işe bu hastalıkların teşhisi ile başlayalım.

Beyaz Türk feminizmi

Kemalizm’in, kadın hareketinin bazı kesimleri üzerindeki etkisini daha önce farklı yönleri ile ele aldık. Özellikle kadın sorununun temel nedeni ya da nedenlerinden birisi olarak dini hedef tahtasına koyan Kemalist yaklaşım özellikle 28 Şubat döneminde, müdahalenin kadınlar arasında yarattığı bölünmenin bir tarafı olarak kadın sorunu konusunda aslında gerici bir pozisyonda bulunduğunu ortaya koymuştu. Tartışmanın merkezinde duran başörtüsünü ve başörtülü kadınları “öcü” olarak gören bu anlayışın kadın hareketi içindeki temsilcileri de, kadın hakları açısından son derece gerici bir tutumu benimseyerek kadınları örtünmeden zorla kurtarmaya yeltendiler; zor işe yaramadığında da başörtülü kadınları kamunun belli alanlarından dışlamakta sakınca görmediler. Oysa hem kadınlar, hem de işçi sınıfı açısından doğru politika, başörtüsü yasağını baskıcı devlet aygıtının ve Türkiye’nin Batı’yla ve emperyalizmle bütünleşmesinin savunulmasının bir sonucu olarak görür. Bu nedenle de doğru bir politik hat bu yasağa, kadın öğrencilerin bu nedenle eğitim hakkının elinden alınmasına vb. karşı çıkar. Bu açıdan bakıldığında Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği gibi kurumlar halinde örgütlenmiş feminizm karşısında sola yakın duran kadın örgütlerinin doğru bir tutum aldığını ve bu konuda iyi bir sınav verdiğini vurgulamak gerekir. Ancak ufkumuzu yalnızca sosyalist hareket ile doğrudan, yakın ya da uzak bir biçimde ilişkisi olan hareket ile sınırlamıyorsak, bu durumun yani Beyaz Türk feminizminin temel yönelimlerinden birisinin farkında olmak gerekir. Ayrıca yine be-

lirmek gerekir ki, 28 Şubat'ta genel politik perspektif ve tavır bakımından sınıfta kalan solun bazı kesimleri, meselenin kadın sorununa ilişkin bu yanında da gerici bir yaklaşım geliştirmiş ve 28 Şubatçıların yanına düşmüşlerdi. Bugün 14 Nisan Tandoğan ve 29 Nisan Çağlayan mitinglerinde kadınların, üstelik feminist kadınların oynadığı rol işte doğrudan doğruya cumhuriyetin ve Kemalizmin stratejisinin kadınlara getirdiği her şeyin kaymağını yiyen bütün burjuvalar ve orta sınıflarla birlikte, başka kadınların (yani "beyaz olmayan Türk" kadınların ve Kürt kadınların) sorunlarına ve kurtuluşlarına ilişkin herhangi bir kaygı duymayan orta sınıf kadınlarının kendi ayrıcalıklarının kıskanç savunucusu haline gelmiş olmalarının bir ürünüdür.

Bununla birlikte Beyaz Türk feminizmi açısından son derece önemli olan bir diğer alan Kürt hareketine ilişkin geliştirdiği stratejik yaklaşımdır. Devletin genel olarak Kürt hareketinin altını oyma amacıyla Kürt illerinde, mahallelerinde gençleri politikadan koparmak için bilinçli bir biçimde izlediği hattın bir versiyonu da çeşitli dernekler ve vakıflar yoluyla izlenen ve özellikle Kürt kız çocuklarını kullanan asimilasyon politikasıdır. ÇATOM'lar, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği gibi dernekler ve vakıflar aracılığı ile Kürt kız çocuklarının ta İstanbul'lara getirilerek Türkiye ile bütünleştirilmesi amacı güdülmektedir. Beyaz Türk feminizmi ise bu alanda devletin yükünü neredeyse tümüyle kendi üzerine almakta, Kürt kızlarını kurtaran "çağdaş" Türk kadınlar misyonunu benimsemektedir.

Kadınların kurtuluşu adına uygulanan bu asimilasyon yöntemine karşı çıkmak ve "beyaz Türk feminizmi"nden sadece uzak durmakla kalmayıp ona karşı mücadele etmek gerekir. Kürt kadınlarının kurtuluşu, kurtarılmayı bekleyen nesne olarak değil, ancak kendi kurtuluşları için yürütülecek bir mücadelede özne olduklarında gerçekleşebilecektir. Üstelik, Kürt kadınları bu mücadeleyi bir süreden beri veriyorlar.

Kadın hakları emperyalizmi

Batıda yaşayan "çağdaş" Türk kadınlarının Kürt kızları için kendi köklerini reddetmek temelinde düzenle bütünleşmelerini sağlayacak en azından asgari bir donanımına sahip olmalarını sağlamak yönünde attıkları adımların, kendilerine biçtikleri misyonun bir benzeri, aslında bütün dünyada hâkim olan bir anlayıştır. Nasıl ki Batı ile bütünleşme yolunda kadın figürü Cumhuriyet Türkiye'si'nde önemli bir araç olarak kullanılmıştır ve Kemalizm kendi çıkarları uğrunda kadının ezilmesini sömürmeye yönelmiştir; emperyalizm de bugün özellikle sürekli savaş döneminde kadın haklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceği bir alan haline getirmiştir.

Bu konuda bir dizi örnek verilebilir. 1990'lı yılların sonlarından Afganistan savaşına giden süreçte, Taliban'ın Afgan kadınına görünmez hale getiren ağır baskısı Batılı kadınları Afganistan'a karşı kışkırtma yolunda yaygın olarak kul-

lanılmıştır. Büyük Ortadoğu Projesi (BOP), emperyalizmin Arap dünyasındaki ideolojik hâkimiyetini kadın hakları üzerinden sağlamaya yönelik biçimde tasarlanmıştır. Yarın İran hedef tahtası haline geldiğinde, kadınların mollalar tarafından ezilmesinin de emperyalistlerin cephaneliğinde önemli bir yer tutması şaşırtıcı olmayacaktır.

Bu durum özellikle Beyaz Türk feminizmi ile birleştiğinde, Türkiye’deki kadın hareketinin bilhassa BOP bağlamında önemli bir Truva atı rolü oynamasına yol açıyor. Kemalizm ve genel olarak küçük burjuva kadınlarda söz konusu olan Batı hayranlığı ve buna eklenen Arap düşmanlığı, başta burjuva feminizmi ve Kemalist küçük burjuva kadın hareketi olmak üzere, beyaz Türk feminizminin etkisindeki kadınların “kadın hakları emperyalizmi” olarak ifade edilebilecek bu anlayışın arkasına dizilmesiyle ve emperyalizmin bölgedeki bir müttefiki haline gelmesiyle sonuçlanıyor. Irak Savaşı’ndan bu yana, başta İstanbul olmak üzere, Türkiye’nin belirli kentleri Arap dünyasının kadınlarına yönelik olarak düzenlenen bir dizi “zirve”, konferans ve sempozyuma sahne olmuştur. Buralarda, başta has burjuva kadın örgütleri ve Kemalist kadın dernekleri olmak üzere, kadın hareketinin bir dizi unsuru, ABD ve Avrupa’dan gelmiş “muadilleri” ile birlikte “gayri resmi diploması” oyunu oynamakta, ABD ve AB emperyalizmleri ile Türkiye’nin Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi (kısaca BOP olarak biliniyor) çerçevesinde Arap kadınlarına “kadın hakları” mürebbiyeliği yapmaktadırlar.

Elbette bütün insanlığın kurtuluşunu amaçlayan devrimci Marksistler, Arap dünyasının ve emperyalizme bağımlı yaşayan diğer ülkelerdeki kadınların kurtuluşundan yanadır. Ancak bu konuda da, tıpkı Irak Savaşı’nda öne sürülen demokrasi, insan hakları gibi propagandalara verdiğimiz yanıtı benzer biçimde, kurtuluşun, özgürlüğün kadınların emperyalizmle bütünleştirilmesi, daha da bağımlı hale getirilmesi ile değil, kadınların kendi mücadeleleriyle olabileceğini öne sürüyoruz.

II. Feminist hareketin zaafıları

Yukarıda resmedilen tablo önümüze şu iki soruyu getirip koyar: buraya nasıl varılmıştır ve bundan sonra ne yapılmalıdır? Tabii, en başta şunu söylemek gerekir: Kendimizi içinde bulduğumuz durumun nedenlerini soruşturabilmek için önce yaşanan **çürüme olgusunun** tespit edilmiş olması gerekir. Biz yukarıdaki tablonun çürümeyi açıklıkla ortaya koyduğu kanaatindeyiz. Bizce acı olan, 80’li yılların mücadeleci feminist hareketinin içinden gelen ve yukarıda özetlenen eğilimlere teslim olmamış unsurların bu tabloyu bütün ciddiyeti içinde ya görememeleri ya da dile getirmekten kaçınmalarıdır.

Çürümenin nedenleri konusunda burada bütünsel bir tahlil yapmaktan zi-

yade, hareketin kendi bakış açısında var olan hatalar üzerinde durmayı tercih ediyoruz. Çünkü nesnel koşullar üzerinde durmanın bazı yönlerden aydınlatıcı olduğu doğru olmakla birlikte, bu bize hareketin doğasında mevcut bazı ciddi zaafılar konusunda fikir vermeyecektir. Oysa biz çürümenin feminizmin ilk yükseliş döneminde benimsediği ciddi bazı hatalarla da ilişkili olduğunu düşünüyoruz. Amacımız çürüme ile bu hatalar arasındaki ilişkiyi ortaya koymak.

Bağımsız kadın hareketi

Üzerinde durulması gereken ilk nokta, 1980'li yılların feminist hareketinin benimsediği "bağımsız kadın hareketi" kavramında ifadesini bulan anlayıştır. Feminizmin kadınların kurtuluşunun esas olarak kadınların kendi mücadelesinin bir ürünü olduğu yolundaki temel anlayışı elbette doğrudur. Hem kapitalizm çerçevesinde kadınların konumunu ilerletecek ve özgürlüklerini geliştirecek reformların elde edilebilmesi için, hem de işçi sınıfı ve müttefikleri iktidara geçtikten sonra kadının nihai kurtuluşu için gerekli önlemlerin uygulamaya konulabilmesi için kadınların oluşturduğu ve yönettiği bir kadın hareketinin, alacağı somut biçimler ne kadar çeşitli olursa olsun, var olması mutlaka gereklidir. Bunun da ötesinde, ister sendikal ve mesleki, ister politik, bütün karma mücadele örgütlerinde, hem örgütün kadınlara özgü sorunları daimi olarak gündeminde tutması ve bu konuda politikalar oluşturmaya amacıyla, hem de örgüt içi cinsiyetçilikle mücadele etmek için çeşitli kadın ortamlarının (kadın komisyonları, kadın konferansları vb.) bir gerçeklik haline gelmesi de son derecede önemlidir. Tartışma burada değildir. Bütün ezilenler gibi, kadınların kurtuluşu da kendi elleriyle sağlanacaktır.

Ancak salt kadınlardan oluşan her örgüt ve hareket zaten bir "kadın hareketi"dir. Bu örgüt veya hareketler, aynı zamanda mücadele bayraklarına kadının kurtuluşunu yazdıkları takdirde, kadın kurtuluş hareketinin birer bileşeni olmuşlar demektir. Bunlar feminist olabilir ya da olmayabilir. (Bu soruna birazdan döneceğiz.) Önemli olan şudur: Bu kadarı, yani kadın sorununun özgül bir ezme-ezilme ilişkisi içerdiği ve kadın kurtuluşunu kadınların kendi elleriyle gerçekleştirecekleri kabulleri bir "kadın hareketi"nin varlığı için yeterli koşullardır. Peki niye "bağımsız kadın hareketi"?

Bu formülün kadın kurtuluş mücadelesi için gerekli olup olmadığını anlamak için başka bir soru sormak gerekiyor: Neden, kimden bağımsız? Kastedilen burjuvaziden veya devletten bağımsızlık olsa zaten üzerinde tartışılacak bir şey olamazdı. Ama konu bu değildir. Konu bazen "erkeklerden bağımsızlık"tır. Kadın kurtuluşu için verilecek mücadele söz konusu olduğunda hareket elbette erkeklerden bağımsız olacaktır. Kadınlardan oluşan ve onların yönettiği bir hareketin erkeklerden bağımsız olması zaten işin doğası gereğidir. Ama aslında söylenen bu da değildir. Bazen açık, bazen kapalı tarzda söylenen aslında şudur: Kadın hareketi sosyalist hareketten bağımsız olmalıdır. İşte burada erken dönemin mü-

cadeleci feminizminin ilk büyük yanılgısıyla karşı karşıya geliyoruz.

Bu sorunu doğru çerçevede anlayabilmek için, önce iki düzeyi birbirinden ayırmak gerekiyor. İlk düzey daha bireysel ve varoluşsal bir düzeydir. 80’li yılların ilk feministlerinin çoğunluğu sosyalist ve devrimci demokratik hareketten gelen kadınlardı. Ötekiler de onların etkisi altında yüzlerini sola çevirmişlerdi. Dolayısıyla, bu kadınlar açısından, kendilerinin geçmiş ya da hâlâ devam eden sosyalist mücadeleleri ile kadın kurtuluşu alanında vermeye başladıkları yeni mücadele arasında düzgün bir ilişkiyi kurmak diye somut, kişisel bir sorun vardı. Bütün bu kadınlar eski örgütlerinde, şu ya da bu düzeyde, cinsiyetçilikle ve kadın sorununa karşı duyarsızlıkla karşılaşmış oldukları için, bu örgütlerin yeni mücadelelerine herhangi bir biçimde müdahale etmesini istemiyorlardı. Buna feminizmin Türkiye’deki ilk yükseliş aşamasında sosyalist hareketin son yarım yüzyılın en kötü döneminden geçiyor oluşunu eklemek gerekir. Yani sosyalist hareketin kadın mücadelesi açısından çekici bir yanı yoktu, ama itici yanı çoktu.

İkinci düzey ise çok daha evrensel ve çok daha geneldir. Bağımsız kadın hareketi formülü, sosyalist hareketten bağımsızlığı savunarak aslında kadın mücadelesinin proletaryanın sosyalizm mücadelesinden bağımsız olmasını savunmaktadır. Tekil kadınların amacı ve niyetinden bağımsız olarak formülün genel tarihsel anlamı budur. Çünkü, verili bir dönemde, dünyada veya tek bir ülkede, sosyalist hareket ne kadar güçsüz olursa olsun, proletarya ve müttefikleri bu hareketten ne kadar uzak durursa dursun, bu sınıf ve katmanlar harekete geçtiklerinde, sosyalizm mücadelesi yükseldiğinde, hareketin esas siyasi kanalı varolan veya yeni kurulacak olan sosyalist parti ve örgütler olacaktır. Dolayısıyla, sosyalizmden bağımsızlık diyen, devrimci proleter hareketinden bağımsızlık demiş olur.

Sorunun özü budur ve bu öz bir kez ortaya konulduğunda, varılacak sonuç da çok yalındır. Hangi toplumsal hareket, proletaryanın devrimci, yani anti-kapitalist hareketinden siyasi ve ideolojik bakımdan bağımsızlık peşinde koşarsa, o hareket kısa veya uzun vadede, koşulları oluştuğunda mutlaka burjuvazinin siyasi ve ideolojik hegemonyası altına girer. Bu işçi sınıfının sendikal hareketi için de geçerlidir, ekoloji konusunda verilen mücadele için de. Bütün bu hareketler için geçerli olan elbette kadın hareketi için de geçerli olacaktır. Bunun nedeni de basittir. Kapitalist toplumda bütün hakimiyet araçları burjuvazinin elindedir. Sadece ordu ve polis gibi düzeni zora dayalı biçimde koruyan kurumlar değil, sadece parlamento, yargı veya okul gibi toplumun düzene boyun eğmesi yönünde rıza üreten kurumlar değil, aynı zamanda dar anlamda ideoloji üreten kurumların büyük çoğunluğu da (medya, sanat, kültür vb.) burjuvazinin parası ile kontrol ettiği alanlardır. Bu düzenin parçası haline gelmemenin yolu, bu düzenin karşısında ağırlık oluşturabilecek ve koşulları oluştuğunda onu devirebilecek tek güç ile, yani proletarya ile ittifaktan geçer. Proletarya ile ittifak demek, sosyalizmle ideolojik ve siyasi bağ demektir. Her kim toplumsal hareket içinde sosyalizmin etkilerine karşı mücadele eder, amacı bu olsa da olmasa da, toplumsal hareket

içinde burjuvazinin hegemonyasına destek oluyor demektir.

Türkiye’de feminist hareketin kapitalist toplumun bütün ilişkilerini sarmalayan, bu toplum içinde her özneye bir sınıf damgası vuran doğasına rağmen proletaryadan bağımsızlıkta ısrar etmesi, feminist hareketin baskın damarının bugün yaşadığı çürümeye önemli bir rol oynamıştır. Bir bakıma, “bağımsız kadın hareketi” formülü burjuvalaşma illetine karşı feminist hareketin bağışıklık sistemini zaafa uğratmıştır. Sorunu yalnızca nesnel, kadın hareketinin iradesi dışında faktörlere atfetmek, meseleyi bütünlüğü içinde görememek anlamına gelir. Evet, kapitalist toplum kendisine meydan okuyan, düzeni kısmi olarak da sarsma potansiyelini taşıyan bütün toplumsal ve siyasal hareketleri ve akımları düzenle bütünlüştürmek ve radikalliğini ortadan kaldırmak bakımından büyük bir esneklik kapasitesine sahiptir. Kadın hareketi de hâkim sınıflar tarafından adım adım düzen içine çekilmeye çalışılmıştır. Mücadelenin yükselişine kadar esamesi bile okunmayan kadın sorunu devlet katında dikkate alınır hale gelmiş, 8 Mart devlet tarafından kutlanmaya başlamış, kadın ve aileden sorumlu bakanlıkların ve benzerlerinin faaliyetleri aracılığıyla çarpık bir biçimde ele alınıp massedilmeye çalışılmıştır, medya önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu nesnel faktördür. Ama işte tam da bu nesnel faktör kadın hareketinin sosyalizmden bağımsız olması konusundaki ısrarın sorunlu olmasının temelidir. Eğer kadın hareketi burjuvazinin bu sempati taarruzuna daha hazırlıklı olsaydı, belki de bu taarruz sonucunda bu kadar büyük bir çürüme yaşamayacaktı.

Öyleyse, ulaştığımız sonucu özetleyelim. Kadın hareketi kadınlar tarafından oluşturulmalı ve yönetilmelidir. Yani örgütsel olarak bağımsız olmalıdır. Ama siyasi ve ideolojik bakımdan proletarya ve sosyalist hareketle müttefik olmalı, burjuva ideolojisine ve siyasi güçlerine karşı proleter ideolojisine ve sosyalist harekete karşı bağımsızlık türünden bir ilkeden vazgeçmelidir.

Proleter hareketinin ve onun kısa ve uzun vadeli, kısmi ve genel çıkarlarının ifadesi olan sendikal ve siyasi hareketlerin verili bir anda cinsiyetçi olması bu söyleneni hiçbir biçimde değiştirmez. Bunlar, işin doğası gereği, farklı düzeylerde karma (yani kadınlarla erkekleri birlikte örgütleyen) hareketlerdir. Demek ki, cinsiyetçi olmaları kader değildir, ezme-ezilme ilişkilerinden örülmüş bir dünyanın tarihsel olarak belirlenmiş ve geçici olabilecek bir ürünüdür. Yani değiştirmek için uğrunda mücadele edilebilecek bir şeydir. Üstelik, sendikal hareket ayrı tartışılmak üzere, sosyalist hareketin kapitalist toplumun ortalamasından daha cinsiyetçi bir ortam olduğu kesinlikle savunulamaz. Buradan kadın hareketi açısından genel bir siyasi yöneliş çıkarsamak mümkündür. Bu da bizi Türkiye’deki kadın kurtuluş hareketinin ikinci büyük zaafına getiriyor.

Burjuva kadın ve emekçi kadın

Bu yazının ilk bölümünde belirttiğimiz gibi, kadın sorunu özgül, kendine has

temelleri olan, kapitalist çağdan önce de var olmuş olan bir toplumsal sorundur. Farklı derecelerde de olsa, her sınıftan kadını etkiler. Sorunun bu niteliğini tespit etmiş olmak feminist hareketin büyük katkısıdır. Dünya ve Türkiye sosyalist hareketi içinde sadece geri akımlar ya da bürokratik yozlaşmaya uğramış akımlar değil, devrimci Marksizmin kendisi de 20. yüzyılın çok önemli bir bölümünde bu gerçeği kavrayamamış, daha doğrusu (sorunun Marx ve Engels’in döneminde özgül bir kadın sorunu olarak konulmuş olduğunu hatırlarsak) unutmuştur. Bolşevikler bile (üstelik buna Kollontai bile büyük ölçüde dahildir) kadın sorununun özgüllüğünü reddetmişler, burjuva kadın ile işçi kadının ortak bazı sorunlar yaşadıklarını yadsımışlardır. Ancak 20. yüzyılın son çeyreğinde, ikinci dalga feminist hareketin atılımı sayesinde ki, devrimci Marksist hareket kadınların ezilmesinin ve kurtuluşunun sınıf sorunundan ayrı, bağımsız, ama onunla ilişkili bir sorun olduğunu programına yazmaya başlamıştır.

Ne var ki, ikinci dalga feminizm ve onun gecikmiş bir ürünü olan Türkiye feminizmi, kadın sorununun bütün kadınların sorunu olduğu **doğru** tespitinden kadının kurtuluşu için bütün kadınların el ele mücadele etmesi gerektiği **yanlış** sonucuna sıçramıştır. Bu tür bir otomatik bağ hiçbir toplumsal mücadele alanında kurulamaz. Örnek olarak ulusal hareketleri alalım. Ezilmiş bir ulusun olduğu her yerde, kendini o ulustan sayan her birey ve aile eziliyor demektir. O ulusun bütün bireyleri de zaman içinde bunu bilinçlerine çıkarabilirler. Ama bu, o ulusun kurtuluşu için bütün bireylerin birlikte harekete geçecekleri, hele hele mücadeleyi sonuna kadar birlikte götürecekleri anlamına gelmez. Ulus sınıflardan oluşur. Üst sınıflar veya en azından bazı katmanları varolan düzenden yararlandıkları ve bu sayede ezen ulusla maddi çıkar, kişisel bağ, siyasi angajman ve kültürel yöneliş açısından bütünleştikleri için mücadeleye katılmazlar veya sadece sempatan olarak kalırlar veya katılsalar bile gerçek bir kurtuluşun önüne kesmeye çalışırlar.

Kadınların da sınıfsal aidiyeti vardır. Burjuva kadınlar içinde yaşadığımız erkek egemen kapitalist toplumdan ya doğrudan doğruya aktif kapitalistler olarak ya da kapitalist eşi veya kızı olarak büyük bir yarar görmekte, ona sayısız görünür ve görünmez bağla bağlı olarak yaşamaktadırlar. Başta kapitalist sınıfın erkekleri olmak üzere erkekler tarafından eziliyor olabilirler, ama, birincisi, düzenden büyük çıkarları olduğu için genellikle mücadeleye yatkın olmazlar. İkincisi, özellikle kendi sınıflarına mensup, eğitilmiş, giderek daha fazla toplumsal üretime giren kadınların kısmi hakları için mücadele verebilirler, ama bütün toplumun, bütün sınıflardan kadınların kurtuluşu için mücadele etmek akıllarından bile geçmez, ta ki (“beyaz Türk feminizmi”nde olduğu gibi) düzeni korumak amacıyla Kürt ve emekçi kadınları massetmek için faaliyetlere girişsinler veya (yine düzene sübap olacak biçimde) hayır benzeri işlere kalkışsınlar. Bu söylenenlere, kadının tam kurtuluşunun ancak sosyalizmde mümkün olduğu yolundaki tespit eklendiğinde burjuva kadınların mücadeleye sonuna kadar katılmaktan kesinlikle kaçınacağı,

burjuvalarla birlikte oluşturulmuş kadın örgüt ve ittifaklarının bir aşamadan itibaren kadın kurtuluşunun önünde bir engel haline geleceği daha da açık biçimde ortaya çıkar. Tekil bireyler bu tartışmanın dışındadır, çünkü erkek olsun, kadın olsun, burjuva sınıftan gelen bazı bireyler, değil kadın kurtuluş hareketinin komünist hareketin dahi içinde yer alabilirler.

Öyleyse, kadın kurtuluşu mücadelesi esas olarak emekçi sınıflardan kadınlar eliyle sağlanacaktır. Burada, ilk bakışta sağduyuya aykırı gibi görünen bir şey söylediğimizin elbette farkındayız. İşçi ve emekçi sınıflardan kadınların içinde yaşadığı aileler, orta sınıf ve burjuva ailelere göre çok daha cinsiyetçi bir işbölümünün ve çok daha cinsiyetçi bir ideolojinin hakimiyeti altındadır. Köylü kökenlerine yakınlıkları, dini ideolojinin hakimiyeti, büyük ailenin bir ölçüde varlığını sürdürüyor olması ve benzeri bir dizi faktör, işçi ve emekçi ailelerden kadınları toplumsal mücadeleden daha da fazla yalıtır, boynu eğik kılar. Ama ezilmişlik derecesi, hiçbir toplumsal ve siyasal mücadelede tek etken değildir. Burjuva ve orta sınıflardan kadınlar mücadeleye daha erken girebilirler, ama mücadele yükseldikçe onu çok daha erken terk edeceklerdir. Erkek ya da kadın, işçiler de sosyalist harekete aydınlardan, küçük burjuvalardan ve öğrencilerden çok daha geç katılırlar, ama bu onların mücadeledeki vazgeçilmezliklerini ortadan kaldırmaz. İkincisi, işçi-emekçi sınıflar içinde demin çizilen tablodan çok farklı bir yaşam tarzını benimsemiş katmanlar da mevcuttur. Bir yandan sanayi ve hizmet üretimi alanlarında işçiliğe adım atmış, kolektif üretim ortamlarında yalıtılmışlığından kurtulmaya başlayan, sendikalaştığı takdirde başka mücadele gelenekleriyle tanışan kadınlar vardır. Öte yandan kamu çalışanları bugün büyük kitleleriyle proletaryanın bir parçası haline gelmiştir. Bunlar arasında bir bölümü (öğretmenler, hemşireler, bazı büro çalışanı katmanları) orta sınıflardan hiç farkı olmayan bir kentli kültürüne, eğitim düzeyine, yaşam tarzına vb. sahiptir. Kısacası, işçi-emekçi sınıflardan kadınların genel bileşimi çok çeşitlilik arz eden bir tablo sunar. Bazı bileşenler daha erken harekete geçerler, bazıları ise mücadeleye daha geç girmekle birlikte en sert mücadele yöntemlerine dahi başvurmaktan kaçınmazlar. (Gözünüzün önüne evinden ve mahallesinden hemen hemen hiç çıkmayan gecekondu sakini ev kadınlarının mahalleye yıkım yapmaya gelen belediye ekiplerine ve polise karşı verdiği kahramanca direnişi getirebilirsiniz.) Bu bileşim içine “ev kadını” diye anılan, bizim “ev emekçisi” diye anmayı tercih ettiğimiz kadınlar da elbette dahildir. Yani “işçi kadınlar” ya da “emekçi kadınlar” derken, sadece kendisi toplumsal üretimde yer alan kadınları değil, işçi ve emekçi ailelerine mensup, ama işbölümü içinde sadece kendi evinde çalışan kadınları ve işçi ailelerinin kız çocuklarını da kastediyoruz.

Bu söylenenlerden kadın kurtuluş hareketinin siyasi ve örgütlenme yönelişi bakımından muazzam önemli sonuçlar çıkar. Birincisi, gerçekten adımı hak eden bir kadın kurtuluş hareketi, yani sonuna kadar gitmeye hazır bir hareket esas olarak işçi ve emekçi sınıflar içinde örgütlenmelidir. Bu doğrudan işyerlerinde ve

sendikalarda olabilir. Veya aynı zamanda mahallelerde “ev emekçileri”ni örgütlemeye yönelik olabilir. Veya meslek liselerinde emekçi sınıflardan genç kadınları örgütlemekle olabilir. İkincisi, işçi ve emekçi sınıflardan kadınları örgütlemek için, onların sınıf kültürlerine duyarlı yaklaşmak, burjuvazinin, orta sınıfların veya küçük burjuvazinin bazı katmanlarının önünde olan sorunları otomatikman onların da sorunları saymamak, kısacası kadınların ezildiği sayısız alandan bu kadınların dolaysızca kendilerinin sayabileceği sorunları ön plana çıkarmaya hazır olmak gerekir. Üçüncüsü, karşımızda sadece kadınlar değil, aynı zamanda sınıfsal olarak sömürülen, ezilen, yoksul ve yoksun bırakılmış insanlar olduğunu unutmadan, aynı zamanda sınıf konumlarını içeren bir dizi politika ve buna uygun bir dil benimsemek, onların kendi aile ve mahalle ortamlarında var olan bir dizi sorunu onlarla birlikte örgütlenmek isteyen küçük burjuva kadının tepkiseliliğiyle ele almamak ve sabırlı olmak gerekir. Ve hiçbir koşul altında onları sınıf politikasına ve sınıf örgütlerine karşı kışkırtmaya girişmemek gerekir. Bir sendikanın cinsiyetçi yapısı sonuna kadar sorgulanmalıdır. Ama sendikanın varlığının gerekliliği, işçi sınıfı için önemi hiçbir zaman sorgulanmamalıdır. Nihayet, bu kadınlara “aydınlanmış”, “çağdaş”, kendisi kurtulmuş kadının, zavallı, kurtulmayı bekleyen insanlara gitmesi gibi değil, farklı biçimler altında ezilen kadınların ortak mücadelesini örme has niyetiyle gitmek gerekir.

Türkiye’de kadın kurtuluş hareketi bu çizgiyi benimseseydi, başlangıçta çok daha zahmetli adımlar atardı, ama bugünkü çürüme kader olmazdı. Kapitalist toplumun iki ana sınıfından biriyle bütünleşmeye yönelmeyen, er ya da geç ötekiyle bütünleşecektir.

Bu bahsi bitirmeden önce 8 Mart’ın anlamına da kısaca değinmek gerekir. 8 Mart’ın tarihçesi yeterince biliniyor. Kadın işçilerin mücadelesinin 20. yüzyıl başının sosyalist hareketini bağrına toplamış olan İkinci Enternasyonal tarafından yılın belirli bir gününde anılması ve kutlanması kararından doğan bir gündür 8 Mart. İşçi hareketinin bu uluslararası güne koyduğu orijinal ad da “Dünya Emekçi Kadınlar Günü”dür. Feminizmin ikinci dalgasının basıncı altında Birleşmiş Milletler (BM) 1975’te bu günü almış ve “8 Mart Dünya Kadınlar Günü” olarak değiştirmiştir. Bizce doğru adlandırma “Dünya Emekçi Kadınlar Günü”dür. Bu, bütün kadınların ezildiği gerçeğini unutmak anlamına gelmez. 8 Mart, bir yakıma, ah vah günü değildir. 8 Mart bir mücadele günüdür. Kadınların kurtuluşu için sonuna kadar mücadele edecek olanların işçi ve emekçi sınıflardan kadınlar olduğu doğru ise, o zaman mücadele gününü bu kadınların günü olarak anmak daha doğrudur. BM’nin yaptığı, yukarıda kapitalist sistemin radikal muhalefet hareketlerini massetme konusundaki esneklik kapasitesi üzerine söylediklerimizin uluslararası planda bir ifadesidir. Emperyalist dünya düzeninin bekçisi BM’nin 8 Mart’ı benimserken adından “emekçi” sözcüğünü çıkarması, bütün kadınların ezildiği gerçeğine işaret etmekten ziyade mücadelenin massedilmesi ve radikal uçlarının törpülenmesi niyetlerine bağlanmalıdır.

Örgütsel liberalizm

Feminizmin ikinci dalgasına ve Türkiye'deki feminist harekete damga vuran bir başka yöneliş, örgütsel alanda merkezîyetçiliğe karşı duyulan düşmanlık olmuştur. Bunun çeşitli nedenleri olabilir, ama en görünür olanı sosyalist hareketten gelen feministlerin Stalinist örgütlerin demokrasiden bütünüyle yoksun yapısından yaka silmiş oldukları için öteki uca savrularak her türlü yapılaşmayı, hiyerarşiyi, merkezi disiplini bütünüyle, yani demokratik biçimlerle oluşturulmuş olsa bile, reddetmeleridir. Bu aslında 80'li yıllardan itibaren dünya ve Türkiye soluna bir bütün olarak illet olmuş bir sorundur: toplantı başkanı yerine "kolaylaştırıcı" demek, toplantı usullerini cendere gibi görmek, demokratik olarak seçilmiş kurullardan korkmak, demokratik olarak alınmış olsa bile kararların bağlayıcı olmasından kaçınmak ve benzeri adetler, Türkiye'nin siyasi literatürüne girmiş olan "parti olmayan parti" deyimini vb. yaklaşımlar aslında bir örgütsel liberalizmin genel ifadeleridir. Kadın hareketinde bunlar en ileri düzeye ulaşmış, buna büyük ölçekli örgütlenmeye karşı muazzam bir tepkisellik de eşlik etmiştir. Bunun iki sonucu olmuştur. Birincisi, hareketin içinde muğlak bir iradenin ortaya çıktığını söylemek mümkün. Gülnur Savran ve Nesrin Tura, bu durumu yapısızlığın, "örgütsüzlüğün despotizmi" olarak tanımlıyorlar. Aslında formel olmayan ve belki de formel olarak belirlenmiş hiyerarşiye göre daha katı ve daha az kontrol edilebilir bir hiyerarşi oluşmuştur. İkincisi, kadın hareketi minik minik sayısız çevre, dernek, vakıf halinde örgütlenmiş, örgütsel ölçeğin getireceği güçten yoksun kalmıştır.

Gerek parçalanma, gerekse örgüt içi ilişkilerde liberalizm, feminist hareketin baskın damarının başlangıçtaki radikal tutumundan koparak düzenle bütünleşmesinde önemli bir rol oynamıştır. Birincisi, örgütsel ölçeğin küçük tutulması saplantısı, her bir dernek, vakıf ve çevreyi ekonomik bakımdan zayıf bir durumda bırakarak "sponsor", "finansör" ve "fon kaynakları" karşısında savunmasız kılmıştır. Güçlü örgütlenmelerin sağlayabileceği mali güç olmayınca, düzenin hücrelerinde kişisel çıkarlarının peşinde olanların eli güçlenmiş, bir takım işler yapmak isteyenler de parasal ihtiyaç karşısında projeciliğe teslim olmuşlardır. Sadece burjuva feminizmi de değil. Örneğin Amargi başlangıçta "öz güce dayanma" meselesini çok önemseydiği halde, daha sonra AB ve KAGİDER fonlarından yararlanmaya hiç huzursuzluk duymaksızın girişebilmiştir.

İkincisi, örgütsel parçalanmışlık her bir parçacığı burjuvazinin güçlü dünyası karşısında yalıtılmış bırakmış, örgütler düzenle bütünleşme konusunda dalgakıran rolü oynayabilecek kadınların eleştirel barajından yoksun kalmıştır. Örneğin, bir büyük sendikanın düzenle bütünleşmesi önünde, küçük ama radikal olarak sınıf mücadelecisi bir kesimin bile büyük bir engel olarak yükselmesi mümkündür. Kadın hareketindeki parçalanma, ideolojik bakımdan en güçlü unsurların bu sürece engel olma kapasitesini ortadan kaldırmıştır.

Üçüncüsü, örgütsel normların ve biçimlerin birer yük gibi görülmesi, düzene doğru kaymaya eğilimli unsurların önündeki engelleri ortadan kaldırmıştır. Genellikle anlaşılmayan bir mesele bir örgütün programı ile merkezi disiplinin bir araya gelmesinin, örgütün programından kaymasını zorlaştırdığıdır. Merkezi karar mekanizmalarının varolmadığı, birlikte hareket anlamına gelen bir asgari disiplinin reddedildiği örgütlerde programa sadık kalmak bir şans işi haline gelir. Amargi’nin gelişmesi çarpıcı bir örnektir. Başlangıçta “öz güce dayanma” bir ilke düzeyindeyken, örgütsel normların ve mekanizmaların denetimini üzerinde hissetmeyen bazı unsurların bu ilkeyi bütünüyle görmezden gelen davranışı, örgüt içinde bir dizi eleştiriyi karşılaştırmış, ama bu kadınlar merkezi tartışma mekanizmaları ve gelenekleri olmadığı, hatta bunlar baştan karalanmış olduğu için çoğunluğu yapılan işin örgütün programına aykırı olduğu konusunda ikna etme olanağından yoksun kalmıştır. Böylece, yapısızlığın en anti-demokratik örgütlenme yöntemi olduğu da bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Kısacası, feminist hareketin kuruluş yıllarında örgütsel liberalizme karşı mücadeleye verilmemesi, hareketin ana damarının burjuva düzeniyle bütünleşmesinde bir bağımsızlık faktörünün daha yitirilmesiyle sonuçlanmıştır.

III. Sonuç

Feminizmin ana damarının bugün geldiği nokta konusunda çizilen tablo ve bunun nedenlerine ilişkin sunulan analiz, kadın kurtuluş mücadelesinin bugün kendini içinde bulduğu durumdan nasıl çıkılacağı konusunda bize ana istikameti gösteriyor. Bu istikamet, işçi-emekçi sınıflardan kadınlardır. Kadın kurtuluş hareketinin yeniden ve farklı sınıfsal temellerde inşa edilmesi gerekiyor. İşçi-emekçi kadınların en öne çıkması için mücadele etmek gerekir. Bu mücadelenin taktikleri ancak somut koşullar çerçevesinde kararlaştırılabilir. Sendikalarda çalışmadan ev emekçilerine kadar uzanan bir yelpazede hangi halkaların tutulması gerektiği somut durumun somut analizi ile karar verilebilecek bir şeydir. Bu yüzden, bu yazının kendi önüne koyduğu görevler bakımından bu ayrıntılı analiz düzeyine girmesi gerekmez. Ayrıca, kısa süre içinde değişebilecek somut durumlardan ve onlara uygun taktiklerden söz ediyor olduğumuza göre, bir dönem analizi yapan bu yazı için bu ayrıntı düzeyi gereksizdir.

Varılan sonuç, feminist hareketin bugüne kadar izlediği yöneliştten farklı bir istikameti işaret etmektedir. Feminist hareketin içinde bu tür bir istikameti benimseyen dinamiklerin var olup olmadığı elbette son derece kuşkuyla bir meseledir. Ancak, kadın kurtuluş hareketinin dinamiklerini feminist hareketten ibaret kabul etmemek gerekir. Kadının ezilmesini özgül bir sorun olarak gören, kadın kurtuluşunun mücadelesini kadınların vermesi gerektiğini kavrayan sosyalistler de kadın kurtuluş mücadelesine işçi ve emekçi kadınları kazanarak bu mücadeleye katkıda

bulunabilir. Ama bu konuda sosyalist hareketin durumu da pek parlak değildir.

Sosyalist hareketin önemli bir bölümü, özgül bir kadın sorununun varlığını kabul etmiyor. Yani kadın kurtuluş mücadelesinde onlardan herhangi bir dolaysız katkı beklenemez. Öteki uçta ise kadın sorununa büyük önem veren sosyalist akımlar vardır. Bunların içinde mücadele eden kadınlar elbette kadın kurtuluşunun öznesi olmaya adaydırlar. Ama maalesef bir kısmı kadın hareketiyle sosyalist hareketin ilişkisine bakışlarında feminizmin geçmiş hatalarını olduğu gibi devralmıştır.

Önce bir meseleyi açıklıkla tartışalım. Dünyada ve Türkiye’de bir dizi sosyalist akım, sosyalizmin yanı sıra *feminist* olduklarını ifade ediyorlar. Kiminde bu sosyalizmin bir özelliği gibi ifade ediliyor: Bunların sosyalizmi bir dizi başka sıfatın (ekolojist vb.) yanı sıra, “feminist” olarak niteleniyor. Kiminde, kadın militanlar kendine “sosyalist feminist” diyor ve kadınlar arasında feminist çalışma yapıyor. Kiminde de sosyalizm ve feminizm paralel yürüyen iki bağımsız ideoloji ve program olarak ele alınıyor. Biz devrimci Marksizmin sosyalizm programının kadın kurtuluşunu ayrılmaz bir parçası olarak içermesi gerektiği kanaatindeyiz, ama feminizmin devrimci Marksist bir partinin, yani işçi sınıfının devrimci öncü partisinin bir niteleyeni, bir sıfatı olamayacağını düşünüyoruz. Bunun iki temel nedeni vardır.

Birincisi, feminizm alternatif bir toplum programı olamaz. Kadınların mücadelesi, isyanı, “devrimi” temelinde yeni bir toplum kurulamaz. Kapitalizmin üretici güçleri getirdiği noktada, bu üretim tarzına alternatif bir sosyo-ekonomik düzeni tek bir güç kurabilir: bütün çeşitliliği içinde düşünüldüğünde proletarya. Öyleyse, kapitalizmin yıkılmasını, sınıfsız bir toplumun kurulmasını hedefleyen bir programın tek adı olabilir: sosyalist ya da komünist bir programdır bu. Feminizm programatik bakımdan komünizmin (ya da sosyalizmin) ikizi olamaz.

İkincisi, feminizm sadece kadınların ezilmesine ve bu durumdan kurtulmasına ilişkin bir teori ve ideoloji değildir. Cinsler arası ilişkileri, kadının bedeni ile ilişkisini, kadınların anneleriyle veya öteki hemcinsleriyle ilişkisini ve daha birçok alanı analiz eden ve değiştirmeyi amaçlayan kapsamlı bir bakış açısıdır. Bu bir bakıma onun güçlü yanıdır, ama aynı zamanda siyasi bir program olarak ele alınmasını neredeyse olanaksız kılar. Hayatın her yanı siyasi-ekonomik-toplumsal bir programla planlanmaya gelmez. Bu sadece feminizmin el attığı alanlar için değil, birçok başka alan için de geçerlidir. Örnek verecek olursak, kişilerin iç dünyası, dostlarıyla kuracakları ilişkilerin içeriği, boş zamanlarını harcama biçimleri, yemek zevkleri, ne tür kitaplar okuyacakları ve benzeri sayısız mesele bir siyasi programın konusu olamayacak kadar karmaşık, çeşitli ve kendiliğinden süreçler içerir. Bu örnekler için söylenenler, feminizmin bir akım olarak üzerine eğildiği bir dizi konu için de geçerlidir: Feminizmin bu yaklaşımı onu işçi, emekçi ve köylü kadınlar açısından daha da uzak kılar. Feminizmin kadın kurtuluşunun doğrudan toplumsal, ekonomik ve siyasal koşullarına ilişkin yaklaşımları elbette

bir sosyalist partinin programıyla iç içe geçebilir. Ama geri kalan öteki temalar için bu geçerli değildir. Öyleyse, bir devrimci işçi partisinin üyeleri feminist olabilir de, olmayabilir de. Elbette, partinin bazı kadın üyeleri kendilerini feminist olarak niteleyebilirler. (“Sosyalist feminist” olarak nitelemeleri, feminizm içindeki ekoller arasında bu ekolün sosyalizmle bütünleşmeye en yatkın ekol olması dolayısıyla daha da anlşılrdr.) Ama bu bütün üyeler için zorunlu kılınamaz. Kadın kurtuluşunu feminist bir perspektifle de, feminist olmayan bir perspektifle de savunmak mümkündür. Parti üyeleri kadın kurtuluşu için mücadele etmeyi taahhüt ettikleri sürece kadın üyelerden feminist olmalarını talep etmek anlmsız bir zorlamadır. Erkek üyelerin feminist olmasını beklemek ise zaten bir aldatmaca olurdu! Bunun sonucu açıktır: Ne kadın üyelerin “sosyalist feminist” olmaları beklenmelidir, ne partinin sosyalist ve feminist olması, ne de programda hedeflenen sosyalizmin “feminist bir sosyalizm” olması. Devrimci Marksist parti, aynen bütün ezilen ulusların kurtuluşunu programının ayrılmaz bir parçası yaptığı gibi, kadınların kurtuluşunu da vazgeçilmez bir program maddesi olarak kabul etmelidir. Hepsı bu. Feminizmi sosyalizm ile aynı düzeyde ele alan sosyalist akımlar ciddi bir hata yapmaktadır.

Bu hatanın ileri bir biçimi, bunu örgütlenme biçimlerine tercüme etmektir. Bu da gittikçe daha yaygın biçimde görülen bir sorundur. Birçok sosyalist örgütte kadın sorunu konusunda sadece kadınların söz söyleyebileceği anlayışı yayılmakta, kadın komisyonlarının mutlak bir bağımsızlığa sahip olması gerektiği yerleşik bir fikir haline gelmektedir. Bunun uç biçimi kadınların özerk bir partide örgütlenmesidir. Bunun da örnekleri mevcuttur. Bu tür bir anlayış, her şeyden önce, kadın sorununa mistik bir özgüllük atfetmiş olur. Başka alanlarda bu tür kurallar Marksist hareket içinde önerilmemiştir. Örneğin, üst sınıflardan ya da küçük burjuvazinin içinden gelen aydınlar işçi sınıfının sorunları hakkında konuşabilmektedir. ABD’de beyaz sosyalistler siyahilerin, Fransa’da Fransız kökenli sosyalistler Arapların, Türkiye’de Türk sosyalistler Kürtlerin sorunları üzerinde konuşabilmektedir. Bu durumlar göz önüne alındığında, erkeklerin de kadın sorunu üzerinde konuşmasına olanak tanımak gerekir. Sınıflar arası ezme-ezilme cinsler arasında ezme-ezilmeden daha hafif bir şey değildir. Ulusal baskı bazen inkâra kadar gidebildiğine göre o da ağır bir baskı biçimidir. Kadın sorunu etrafında bu tür fikirlerin yayılması mantıksal sonucuna götürüldüğünde, herkes sadece kendi sorunu hakkında konuşabilir. Bu durumda parti ezilen katmanların federatif toplamı haline gelir.

İşin püf noktası şuradadır: Leninist partinin demokratik merkeziyetçiliğinin avantajı tam da partinin değişik sektörlerinin deneyim ve fikirlerinin bir sentezini oluşturarak kolektif bir doğruya ulaşılmasını sağlayabileceği için üstün bir yöntemdir. Devrimci işçi partilerinde sendikacı ve sendikalı işçi üyelerin en önemli sorunlarından biri, sendikal mekanizmalara fazla kapılmaları ve sosyalizm mücadelesine çok korporatist, çok uvriyerist bir açıdan bakmalarıdır. Ezilen ulus(-

lar)dan üyeler zaman zaman ezilme sorununun yakıcılığı dolayısıyla sınıf perspektifini yitirme riski taşırlar. Bunlar doğruysa, aynı şey kadınlara da olabilir. Üstelik, böyle bir yaklaşım, kadın sorununun parti içindeki bütün yükünü kadınların sırtına yükleyeceğinden, kadınların kadın sorunu dışında siyasete ve sınıf mücadelesine dair konularda gelişmesini yavaşlatma sonucunu doğurabilir. Yani kadınların lehine bir şey yapmak isterken aleyhine çalışabilir. Devrimci Marksist parti bir toplumsal hareketler toplamı değildir. Belirli bir strateji çerçevesinde, belirli bir program hedefiyle, belirli taktikler temelinde bütünsel bir iktidar mücadelesi veren bir organizmadır. Ancak bu toplumsal hareketlerin mücadelelerini iktidarın ele geçirilmesi yolunda anlamlı bir senteze ulaştırabildiği ölçüde parti öteki toplumsal mücadele örgütlerinden ayrışır, siyasi bir organizma haline gelir. Bu da demokratik merkezîyetçiliği vazgeçilmez bir yöntem kılar. Bağımsız kadın komisyonları, hatta bağımsız kadın partileri ile çalışan hareketler, günümüze damga vuran post-Leninist modadan etkilenmiş akımlardır. Maalesef feminist hareketin baskın damarının günümüzde yaşadığı çürümeye merhem olamazlar, çünkü kendileri feminizmin hatalarını devralmışlardır.

Öte yandan, kadın sorunlarının devrimci partide sadece kadınlara bırakılması talebi, iki ironik sonuç daha doğurur. Birincisi, hiç kimsenin zamanı sonsuz olmadığından, hele hele çifte işgünü baskısı altında kıvranan çalışan kadınların zamanı aşırı derecede kısıtlı olduğundan, kadınlar tek başlarına kadın sorunlarıyla ilgilendiğinde bu alana hapsolacak, bütün öteki alanlarda erkeklerin avantajları ve üstün konumları sürecektir. İkincisi, kadın sorunları üzerinde "eğitim" görmek dışında hiçbir sözü olmayan erkek üyeler, bu konuya gerçek bir anlamda, yani politik olarak ne yapılması gerektiği açısından eğilmeyecekleri için geri kalacaklardır. Her iki faktör de amaçlananın tersinde, parti içinde ve partinin bakış açısında erkek egemenliğini pekiştirecektir!

Devrimci Marksizm, kadın kurtuluş mücadelesinin kapitalist toplumu temellerinden sarsacak birkaç dinamikten biri olduğunun bilinciyle, işçi ve emekçi sınıflardan kadınları hem sınıfsal hem de cinsiyet temelinde yaşadıkları ezilmeye karşı ayaklandırmak için kolları sıvamalıdır. Kadınların kurtuluşu mücadelesinin sorunlarına çözüm, proleter sınıf mücadelesi ile kuracağı bağda yatıyor.